

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra filosofie a religionistiky

Bakalářská práce

POSTAVENÍ ŽENY V ISLÁMSKÉ SPOLEČNOSTI

Vedoucí práce: Mgr. Martin Klapetek

Autor práce: Dana Čábelová

Studijní obor: Humanistika

Ročník: třetí

2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Čestěmír Pluhař
.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Martinu Klapetkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	5
1 POSTAVENÍ ŽENY V RANÉM ISLÁMU.....	7
2 ŽENA V RÁMCI RODINY.....	9
2.1 Vztah muže a ženy.....	10
2.2 Manželství.....	13
2.3 Polygynie.....	15
2.4 Rozvod.....	18
3 ŽENA VE SPOLEČNOSTI.....	21
3.1 Závoj	21
3.2 Žena a občanská práva.....	24
3.3 Pohled společnosti na ženu	26
ZÁVĚR.....	28
Seznam literatury.....	29

ÚVOD

Postavení ženy v islámu je jedno z nejkontroverznějších témat naší doby, a to nejen mezi muslimskými ženami a ženami vůbec, ale i mezi představiteli islámských hnutí. Každý se k této problematice staví jinak, podle některých to byl islám, který dal ženě práva a čest, podle jiných pak je islám příčinou negativních aspektů postavení muslimské ženy.

„Pochopit postavení ženy v islámu a jeho perspektivy vyžaduje pohlédnout na otázku islámského zákonodárství, zamyslet se nad tím, jaký má šarí'a¹ charakter, zda v islámském právu existuje nějaký prostor pro nové alternativní interpretace, dokáže-li být šarí'a pružná.“² A právě interpretace šarí'y je velmi důležitá v postavení ženy. Různé interpretace přisuzují ženě různá postavení. Rozdíly mezi čtyřmi uznávanými právními školami (*madhab*) jsou sice minimální, v otázkách týkajících se žen jsou však často významné.

„V Evropě bývá islámská žena často vděčným předmětem zájmu novinářů a fotoreportérů – stokrát obehnaným příběhem, při němž průměrný Evropan nabývá dojmu, že současná islámská žena chodí po celý den zahalena od hlavy až k patě, že je vlastně otrokyní svého muže, o něhož se musí navíc dělit s několika dalšími „kolegyněmi“. Jistá nepřístupnost vůči náhodnému evropskému pozorovateli spolu s často hrubou neznalostí reality islámských zemí obvykle vzbuzují až příliš bujnou fantazii, jíž se vyznačují některé starší a současné reportáže a cestopisy. A ptají-li se jejich autoři po příčinách nedůstojného postavení ženské části tamějších společností, pak odpověď zní vždy jednoznačně a zjednodušeně: islám.“³

Právě proto bych se chtěla pokusit ukázat, jaké je být ženou v islámské společnosti, co říká Korán a právní školy, jak vypadá skutečnost, a že představy o nelidském zacházení se ženami v islámu vznikají jen z pouhé nevědomosti či neschopnosti nahlédnout a pochopit jiné kulturní prostředí. Samozřejmě nelze vyloučit, že se na některých muslimských ženách neděje bezpráví, ovšem to nevychází z islámu jako takového. Bezpráví na ženách se děje i u nás v západní Evropě, vždyť kolik se denně stane případů tzv. domácího násilí. To se ovšem automaticky nepřipisuje na vrub nějakého náboženského hnutí jako když se něco

¹ Šarí'a - islámské náboženské právo; výraz, který v dobové arabštině z oblasti Mekky znamenal cestu k prameni vody, ke studni v poušti.

² KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni, Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003, str. 33.

³ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*. Praha: Panorama, 1990, str. 158.

podobného stane v muslimské společnosti. Mnozí kritici islámu tvrdí, že islám dokonce nařizuje bití žen a odvolávají se na koránský verš: „Muži zaujímají postavení nad ženami proto, že Bůh dal přednost jednom z vás před druhými, a proto, že muži dávají z majetků svých (ženám). A ctnostné ženy jsou pokorně oddány a střeží skryté kvůli tomu, co Bůh nařídil střežit. A ty, jejichž neposlušnosti se obáváte, varujte a vykažte jim místa na spaní a bijte je! Jestliže vás jsou však poslušny, nevyhledávejte proti nim důvody! A Bůh věru je vznešený, veliký.“(Korán, 4:34)⁴ Převaha muže vyplývající z tohoto verše má však být chápána jako výslovná výzva k fyzické ochraně ženy a rodiny. V Koránu najdeme také výzvy k uvážlivosti a harmonickému soužití, například: „Vy, kteří věříte! Není vám dovoleno získávat ženy jako dědictví proti jejich vůli, neutiskujte je jen proto, abyste si mohli odnést část toho, co jste jim dříve darovali, leda, že by se dopustily zjevné hanebnosti. A zacházejte s nimi podle zvyklostí uznaných!“(Korán, 4:23). Mimo jiné mnoho koránských veršů dokazuje, že islám nepřipisuje ženě podřadné postavení vůči muži. Islám je náboženství, které zachází s ženami spravedlivě a jejich utiskování odsuzuje.

Je však třeba říci, že postoj k ženám není v muslimském světě jednotný. Co stát, to odlišné pojetí, a také mezi jednotlivými společenskými vrstvami existují v tomto směru rozdíly. Nelze tedy mluvit o homogenitě ani celoislámské, ani celospolečenské. Nelze tedy jednoznačně odpovědět, jak žijí ženy v islámském světě. „Stejně jako neexistuje univerzální žena z východní Evropy, neexistuje ani univerzální muslimka. Stejně jako u nás žijí i v islámských zemích jak ženy, které se mají dobře a cítí se šťastné, tak ženy, které žijí v bídě a jen těžko se domáhají svých práv.“⁵ Ve své práci se zaměřím na obecné postavení ženy v islámu, ideál jaký by měl být podle tradic. Nejprve představím postavení ženy v raném islámu, dále se zaměřím na ženu v rámci rodiny a poté ve společnosti.

⁴ Veškeré citace z koránského textu převzaty z překladu I. Hrbka. Viz HRBEK, I. *Korán*. Praha: Academia, 2000.

⁵ FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny, ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005, str. 13.

1. POSTAVENÍ ŽENY V RANÉM ISLÁMU

Vznik islámu v 7. století n. l. byl velkou měrou ovlivněn již existujícími společenskými podmínkami v oblasti. V drsných podmínkách pouští Arabského poloostrova neměl osamocенý jedinec velké šance na přežití, proto byl velký důraz kladen na soudržnost rodin a kmenů. Není proto překvapivé, že se rodině, jako základu společnosti, dostalo významného místa i v Muhammadově novém učení.

„Muhammadovo učení bylo významnou revizí zvyklostí, které mezi obyvateli Arabského poloostrova panovaly před jeho příchodem. Tím, že islám vybavil ženu jistými právně zakotvenými právy i povinnostmi, zbavil ji namnoze bezprávného postavení otrokyně a vykonavatelky mužských představ. Na tehdejší dobu islám ženě přinesl pomoc a poskytl jí ochranu před zlovůli muže. Islám například přísně zakázal zabíjení prvorozených dcer. V některých oblastech Arábie bývala novorozeňata ženského pohlaví zakopávána zaživa – zejména v dobách hladu a sucha.“⁶ Základem nového pojetí je tradiční rozdělení rolí, které však, na rozdíl od předislámského stavu, vychází z rovnosti muže a ženy, jak se dočteme v Koránu: „*Lidé, bojte se Pána svého, jenž stvořil vás z bytosti jediné a stvořil z ní manželku její a rozmnožil je oba v množství velké mužů a žen*“ (Korán, 4:1). Podle běžně přijímaného výkladu této súry jsou si oba před bohem rovni, ne však totožní.

Status ženy v raném islámu se ještě jasněji odráží v hadísech.⁷ Setkáme se v nich s celou řadou žen, jež byly nedílnou součástí Muhammadova života, a jako takové se těší všeobecné úctě a galantnosti in memoriam. Mezi nimi kraluje Chadídža – první Muhammadova manželka, jež dala svému choti nezbytné materiální a citové zázemí a již Alláh posadil po Muhammadův bok v dobách pro něho nejtěžších. Je zde i Prorokova druhá nejmilejší manželka Á'íša, o níž zakladatel islámu říkal, že si osvojila polovinu toho, co vůbec člověk může znát.⁸ Další důležitá žena islámu je Fátima, Muhammadova dcera a manželka čtvrtého chalífy Alího, který se stal roku 661 obětí nástupnických sporů uvnitř rodícího se arabsko-

⁶ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 179.

⁷ hadíth – předávaná zpráva o činech a výrociích Proroka

⁸ srov. KUČERA, D. Mezi muslimy III. - Postavení ženy. *eCesty* [online]. 2006, [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <http://www.ecesty.cz/etnosvet/bezhranic/mm_zena.htm>.

islámského impéria. Alí – jak již víme – podlehl vůdcovským ambicím umajjovského rodu, a proto je Alího žena Fátima uctívanou pramáti ší'itské větve islámu.⁹

Muhammad dbal o vzdělání žen v muslimské obci. Sám se jednou týdně věnoval jejich výuce, kdy je zasvěcoval do základních článků víry a odpovídal na jejich otázky. Tradice dokonce říká, že Prorok požádal jistou vzdělanou ženu, aby učila číst a psát jednu z jeho pozdějších manželek. Polygamní manželství však posvětil od samého počátku svou vlastní praxí.

„Postoj Koránu a prvních muslimů dosvědčuje, že žena je přinejmenším stejně tak životně důležitá jako muž a že není horší než muž, ani že nepatří k nějakému nižšímu živočišnému druhu. Kdyby se nevyskytl vliv cizích kultur, nikdy by muslimové nemuseli tuto otázku řešit. Ženu vždy považovali za zcela rovnoprávnou s mužem. Dříve, za prvních muslimů, tato otázka nepředstavovala žádné obtíže.“¹⁰

⁹ srov. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 180-181.

¹⁰ ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zena.htm>>.

2. ŽENA V RÁMCI RODINY

„Je velmi obtížné popsat mnohostranný citový a společenský vztah muže a ženy, resp. celé rodiny v islámském světě, který je uvnitř sociálně a kulturně tak hluboce strukturován.“¹¹ Žena v rámci rodiny představuje dceru, sestru, manželku, matku, snachu i tchýni. Každá tato její role má své specifikum a různé postavení v hierarchii rodiny. Otcové střeží své dcery, bratři své sestry a manželé své manželky. Ženina počestnost není pouze její vizitkou, ale zároveň i hlavním zdrojem rodinné cti, jež je pro muslimy velice důležitá. „Nechovat se dostatečně cudně přitom může znamenat téměř cokoli. Ta nejhorší varianta je, že ztratí panenství před svatbou. Takový čin uvalí v očích tradičně smýšlejících lidí na rodinu nesmírnou hanbu, kterou je možné smýt jen dívčinou smrtí. Čas od času proběhnou i západními médii zprávy o tom, že někde zavraždil otec či bratr „pro čest“ svou dceru či sestru.“¹² Ženská počestnost je stále ještě „objektem“, jehož prostřednictvím si muži a celá společnost udržují svou kulturní identitu.

Převládajícím typem rodiny v islámských zemích je velká rodina. Od mladé ženy, která se dostane do rodiny svého muže se očekává, že zajistí kontinuitu rodu po mužské linii. Porodí-li žena alespoň jednoho syna, má téměř vždy zajištěnou úctu. Právem jí pak patří hold úcty k matce, neboť splnila to nejdůležitější, čeho je třeba. Synové jsou zárukou další materiální prosperity rodiny a i poté, co se ekonomicky osamostatní, mají mravní povinnost zajistit své rodiče ve stáří a podporovat mladší sourozence.¹³ Proto je nutné posílat své syny do školy, protože čím větší budou mít vzdělání, tím je větší naděje, že naleznou lépe placenou práci, což znamená, že rodiče budou ve stáří lépe zajištěni. Naopak dívky se vše, co potřebují umět pro příští život, tj. vedení domácnosti, nejlépe naučí doma. Posílat je do školy se nevyplatí, jakmile totiž dcera dospěje, provdá se a odejde do domu svého manžela. Tedy vše, co se do ní investovalo, případně „té druhé rodině“. „Dnes se tento pohled na svět v mnohém a mnohde mění. Sílí vliv moderního života, dívky se realizují mimo dům, chodí do škol a do zaměstnání. Přesto tradiční názory často přetrvávají a vytvářejí v životě dívek rozpor.“¹⁴

¹¹ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 192.

¹² FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny*. str. 15.

¹³ srov. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 201-202.

¹⁴ FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny*. str. 15.

2.1 Vztah muže a ženy

„Muž a žena jsou v Koránu chápáni jako boží výtvoři, předurčené k životu v páru. Pár a z něj vzešlá rodina jsou základními buňkami muslimské obce.“¹⁵ Nikdy v historii islámu žádný muslim nepochyboval o lidské podstatě ženy a existenci její duše nebo jiných význačných duchovních vlastnostech. Na rozdíl od jiných rozšířených představ islám neobviňuje z prvotního hříchu jen Evu. Korán zcela jasně říká, že pokoušení byli oba, Eva i Adam, že oba zhřešili, že Boží odpuštění bylo zaručeno po pokání oběma a že je Bůh oslovoval vždy společně. Ve skutečnosti Korán říká, že za prvotní hřích nese větší díl zodpovědnosti Adam.(srov. Korán, 2:36,37)¹⁶

„Koránem a tradicemi je prostoupena jistá míra nadřazenosti muže nad ženou. Vyplývá však spíše z preference mužovy fyzické síly a některých jeho sociálních rolí, převzatých z předislámského období. Žena však v žádném případě není hodnocena jako méněcenná a nezpůsobilá plnoprávné společenské interakce. Rozhodně jí není vykazován pro plnění společenské role pouze prostor manželova obydlí a jeho bezprostředního okolí. Islám tedy v zásadě uznává společenskou úlohu ženy.“¹⁷ Z toho pro oba vyplývají práva i povinnosti. Práva a povinnosti ženy jsou stejná jako práva a povinnosti muže, to však neznamená, že jsou totožná. Rovnost a totožnost jsou dvě odlišné záležitosti. Rozdíl je pochopitelný, protože muž a žena nejsou stejní, ale byli stvořeni jako rovnocenné bytosti. Lidé nebyli stvořeni jako stejné bytosti, byli však stvořeni jako bytosti rovnoprávné. Jestliže si tento rozdíl uvědomíme, pak nezbyvá prostor pro myšlenku, že žena je horší než muž. Neexistuje důkaz, z něhož lze vyvozovat, že žena je méně důležitá než on jen proto, že její práva jsou jiná než práva muže. Kdyby žena byla s mužem totožná, pak by byla jednoduchým dvojníkem muže, jenže to není pravda. Islám tedy poskytuje ženě stejně široká práva, avšak ne totožná.¹⁸

Korán tedy ženu uznává za plného a rovnoprávného partnera muže v rozmnožování lidstva. Muž je otcem, žena je matkou, oba dva jsou naprosto nezbytní k vytvoření nového

¹⁵ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál skutečnost*, str. 192

¹⁶ ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zena.htm>>.

¹⁷ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 180

¹⁸ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zena.htm>>.

života. Její role není tedy o nic menší než role muže. V tomto partnerství má vždy a všude stejný podíl: má právo na stejná práva, přebírá stejnou zodpovědnost a je v ní skryt stejný díl lidskosti a vlastností jako v jejím partnerovi. Bůh o rovnoprávném postavení lidské rasy praví: „*Lidé, věru jsme vás stvořili z muže a ženy a učinili jsme z vás národy a kmeny, abyste se vzájemně poznali...*“ (Korán, 49:13).

Žena je rovnoprávná s mužem ve sdílení osobních a společných povinností a v získávání odměny za své skutky. Je považována za nezávislou osobu obdařenou lidskými vlastnostmi a hodnou duchovních potřeb. Její lidská přirozenost není menší, ani větší než přirozenost mužova. Žena má právo na svobodu názoru stejně jako muž. Její rozumné názory se berou v úvahu a nelze je opomíjet jen proto, že jsou to názory ženy. V Koránu a v dějinách se často vyskytly případy, kdy žena nejenže svoje názory svobodně vyjadřovala, ale také se zapojovala do vážných debat se samotným Prorokem a s jinými muslimskými vůdci (Korán, 58:1- 4; 60:10-12).

Islám zaručuje ženám stejná práva uzavírat smlouvy, podnikat, vydělávat a mít oddělené vlastnictví. Ženin život, její majetek, její čest jsou stejně posvátné jako u muže. Jestliže se žena dopustí nějakého přestupku, její trest není větší nebo menší než trest udělený v podobném případě muži. Bylo-li jí ukřivděno nebo ublíženo, má právo na náležitou náhradu, která má stejnou výši jako náhrada připisovaná v podobných případech muži.

Muž je osoba naprosto zodpovědná za péči o ženu, svou rodinu a ostatní další potřebné příbuzné. Podle zákona má povinnost přijímat veškerou finanční zodpovědnost a živit ji. Muž tedy nese břemeno veškerých finančních výdajů, žena žádnou finanční zodpovědnost nemá, s výjimkou svých vlastních finančních výdajů. Finančně je žena zabezpečena a vyživována. Je-li manželkou, pak ji živí její manžel, je-li matkou, pak je živitelem syn, je-li dcerou, pečuje o ni otec, je-li sestrou, pak se o ni stará bratr atd. ¹⁹

Islám zaručuje ženám stejná práva uzavírat smlouvy, podnikat, vydělávat a mít oddělené vlastnictví. Ženin život, její majetek, její čest jsou stejně posvátné jako u muže. Jestliže se

¹⁹ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, rok [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zena.htm>>.

žena dopustí nějakého přestupku, její trest není větší nebo menší než trest udělený v podobném případě muži. Bylo-li jí ukřivděno nebo ublíženo, má právo na náležitou náhradu, která má stejnou výši jako náhrada připisovaná v podobných případech muži (Korán, 2:178).

Ženě islám také přiznává podíl na dědictví. Před islámem žena nejenže neměla nárok na dědický podíl, ale ona sama byla považována za majetek, jenž muži dědili. Islám z ženy - majetku zahrnutého do dědictví - učinil dědice a přiznal tak ženě lidské vlastnosti. Bez ohledu na to, zda je žena manželkou, matkou, sestrou, nebo dcerou, vždy dostává jistý podíl z majetku zemřelého příbuzného, díl, který závisí na druhu příbuzenského vztahu a na počtu dědiců. Tento podíl je její a nikdo jí ho nemůže vzít, nebo ji vydědit. Žena stejně jako muž je oprávněna k dědění majetku po zesnulých příbuzných, avšak výše dědického podílu liší. Muž získává dva podíly a žena jen jeden. To však není náznak nadřazenosti muže nad ženou. Muž je totiž naprosto zodpovědný za péči o ženu, svou rodinu a ostatní příbuzné. Podle zákona nese veškerou finanční zodpovědnost a musí svoji ženu živit. Naproti tomu žena žádnou finanční zodpovědnost nemá, s výjimkou vlastních finančních výdajů. Žena je plně zabezpečena a vyživována mužem, ať je to manžel, syn, otec nebo bratrem. Na jedné straně tedy máme mužského dědice obtíženého všemi možnými finančními povinnostmi a závazky. Na druhé straně máme dědičku, která žádné finanční povinnosti nemá, a když, tak velmi malé. Lze říci, že z celkového pohledu jsou práva ženy stejná jako práva muže, přestože nejsou totožná (Korán, 4:11-14).²⁰

V některých případech svědčení se při jistých občanských smlouvách vyžadují dva mužští svědkové nebo jeden muž a dvě ženy. To však opět není žádný náznak diskriminace žen. V Koránu je to spíše chápáno jako opatření, které zajišťuje práva smluvních stran, protože žena zpravidla nemá takové zkušenosti z praktického života jako muž. Nedostatek zkušeností může způsobit i újmu některé straně v jakékoli smlouvě. Proto zákon vyžaduje alespoň dvě ženy a jednoho muže: „*A žádejte svědectví dvou svědků z mužů vašich, a nemáte-li dva muže, pak vezměte jednoho muže a dvě ženy z těch, které uznáte za vhodné svědkyně; aby, kdyby jedna z nich se zmýlila, druhá ji mohla připomenout*“ (Korán, 2:282).

²⁰ srov. FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny*. str. 95.

Na druhou stranu se zase žena těší některým výsadám, o něž je muž ochuzen. Je osvobozena od určitých náboženských povinností, například modliteb a půstu v období měsíčků a šestinedělí. Nemusí navštěvovat povinná páteční shromáždění. Je osvobozena od veškerých finančních závazků. Žena má nárok na tři čtvrtiny synovské lásky a laskavosti, na otce zbývá jen jedna čtvrtina. Jako nevěsta může od svého nastávajícího manžela požadovat příslušné věno, které jí bude náležet. Má právo na naprosté zabezpečení a výživu ze strany manžela. Nemusí pracovat nebo se s manželem podílet na rodinných výdajích. Po uzavření manželství má právo na vlastnictví všeho, co jí před svatbou patřilo, a manžel nemá právo na žádnou část jejího majetku. Jako dcera nebo sestra má právo na bezpečí a zabezpečení ze strany svého otce nebo bratra. To je její výsada. Jestliže si přeje pracovat nebo se živit sama, podílet se na povinnostech své rodiny, může tak činit za předpokladu, že je při tom zabezpečena její čest a mravní čistota.²¹

Obraz ženy v Koránu nám tedy ukazuje, že je bytost obdařená rozumem, má svá práva, ale také povinnosti. Zaručuje jí rovnoprávnost v přístupu ke vzdělání, právo k získání odměny za své činy, právo vyjádřit svůj názor, podnikat, vydělávat, vlastnit majetek a účastnit se veřejného života jako v době prvních muslimů. Bohužel tyto práva, které islám ženě dává, neplatí vždy i v praxi, jelikož je člověk tvor omylný a nedokonalý, stal se i islám obětí národních tradic a předsudků. Pro objektivní posouzení postavení ženy je třeba dokázat oddělit tyto lidské prvky od skutečného náboženství islámu.

Je zřejmé, že postavení ženy v islámu je vysoké a realisticky vhodné pro její povahu. Její práva a povinnosti jsou stejné jako práva muže, což však neznamená, že jsou totožná. Jestliže je v určité záležitosti o něco ochuzena, získává v jiných oblastech plnou náhradu.

2.2 Manželství

Manželství v islámu není obchod dojednaný mezi partnery, není však ani světskou smlouvou, v níž se proti sobě staví materiální hodnoty a povinnosti.²² Manželství je považováno za posvátný svazek umocněný vzájemnou láskou a spoluprací mezi mužem

²¹ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/zena.htm>>.

²² srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/manzelstvi.htm>>.

a ženou, který se časem prohlubuje a stává se intenzivnějším.²³ „Manželství je muslimům v podstatě nařizováno jako bohubý stav, utužující obec. Staromládenectví je chápáno jako prohřešek proti etickým normám, jako úchylka, z níž může nakonec pojit i hřích v podobě mimomanželského styku. Staropanenství je chápáno jako harám,²⁴ neboť žádná muslimská žena nemá právo zřici se svého základního poslání – stát se matkou.“²⁵

Islám stanovuje pravidla, podle nichž by se měly sňatky uzavírat, aby manželství plně sloužilo svému účelu. Tak nejdříve by se obě strany před sňatkem měly vzájemně velmi dobře poznat. Muž by si měl vybírat svou partnerku především podle jejích trvalých vlastností, a ne podle jejího bohatství či rodinné prestiže nebo na základě pouhé fyzické krásy. Žena zase může odmítnout nabídku muže, kterého nepovažuje za vhodného, protože takový sňatek by jí mohl ztěžovat plnění manželských povinností, a mohlo by proto dojít i k rozpadu takového manželství. Od svého nápadníka má žena právo na věno podle svých nároků a také podle jeho možností. Jestliže si přeje pominout toto právo a nevyžadovat velké věno nebo vůbec žádné, může tak učinit. Povinnost věna má ženu ujistit, že je žádoucí, potřebná a že muž je připraven a ochoten dostát finančním i jiným závazkům. Věno je rovněž symbolickým gestem, naznačujícím, že žena bude v bezpečí a že muž nevidí ve vstupu do manželství žádné materiální výhody. Manželství by mělo být oznámeno na veřejnosti a vesele oslaveno. Svobodný souhlas obou stran je podstatnou podmínkou, bez něj není manželství platné.²⁶

„Manželství by mělo po materiální stránce obsahovat zásadu rovnosti. Dívka (spíše její rodina) očekává, že bude mít v rodině svého muže stejné existenční zázemí jako v otcovském domě. Právně je sňatek chápán jako kontrakt mezi dvěma jedinci, v němž je obsažen i článek o výkupném (arab. mahr), které je rozděleno na dvě nestejně části. První část je zaplácena před svatbou a je chápána jako část nevěstina osobního kapitálu. Druhá část se nevěstě platí pouze v případě, je-li později svým mužem zapuzena. Výkupné je tedy vlastnictvím manželky, nikoliv její rodiny. Je však pravděpodobné, že v řadě oblastí a v odlišných společenských vrstvách se běžná praxe od právního ideálu poněkud liší. V každém případě nevěsta obvykle nemá právo zasahovat do diskuse o výši výkupného, podobně jako se jí

²³ srov. HAERI, F.: *Základy islámu*. Olomouc: Votobia, 1997, str. 199.

²⁴ harám - činy zakázané, hříšné a trestné

²⁵ KRÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 193.

²⁶ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/manzelstvi.htm>>.

ne vždy týká otázka volby partnera. Spoléhá se, že rodina myslí jen na její dobro. Pro dva mladé lidi, kteří se mají rádi, bývá otázka mahru často nepřekonatelnou překážkou sňatku, v níž se zračí společenské, třídní a někdy i náboženské rozvrstvení dané společnosti. Podle šarí'y je výkupné výlučně ženiným majetkem, který nelze zcizit nebo promlčet.²⁷

Samotný svatební akt a s ním spjaté lidové zvyky jdou často svým původem zcela mimo rámec islámu a liší se nejen podle země a etnicko-kulturních oblastí v rámci jednoho státu, ale i podle charakteru sociální vrstvy či třídy té které společnosti. Hlavním vykonavatelem obřadu je muslimský soudce – kadí, ale někdy před tímto obřadem (např. Turecko, Jemen) musí mladý pár stanout nejprve před představiteli světské moci.²⁸

2.3 Polygynie

Polygamie obecně znamená mít více než jednoho partnera. Existují tři základní typy plurálního manželství (tedy polygamie), jsou to: polygynie (muž má současně více než jednu ženu); polyandrie (žena má více než jednoho partnera) a nakonec je to skupinové polygamní manželství. Nejběžnějším typem je polygynie a současně je to jediný typ polygamie, který islám povoluje. Další dva typy – vyšší počet manželů (polyandrie) a skupinová manželství – islám zcela zakazuje.

Polygamie jako taková existovala po celou dobu lidské historie. Žili v ní proroci jako Abraham, Jakub, David, Šalomoun aj.; žili v ní králové a vládcí, obyčejní lidé na Východě a na Západě v dávných i nedávných dobách. Během biblických zjevení byla polygamie běžně přijímanou a prováděnou praxí. Byla přijímána nábožensky, společensky a morálně; neexistovaly vůči ní žádné námitky. Snad proto se Bible sama touto problematikou nezabývá, protože to tehdy byla zcela běžná věc. Bible polygamií nezakazuje, ani nevynezuje, a dokonce ani neomezuje. Když Muhammad přišel s islámským učením, byla polygamní praxe běžná a ve společenském životě hluboce zakořeněná. Islám polygamií nezrušil, protože kdyby ji byl býval zrušil, šlo by o pouze teoretické opatření, lidé by polygamií nadále praktikovali stejně. Korán tedy alespoň stanovil pravidla:

²⁷ KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 194.

²⁸ srov. tamtéž, str. 194-195.

1. Polygamie je možná s jistými podmínkami a za jistých okolností. Jde tedy o podmíněný souhlas, nejde o článek víry nebo o nutnost.
2. Souhlas s polygamií se týká nejvýše čtyř žen. Před islámem v této věci neplatila žádná omezení.
3. Druhá nebo třetí žena, jestliže si ji manžel vezme, má tatáž práva a výsady jako první žena. Má plné právo na všechno jako první žena. Rovnost žen v zacházení, zabezpečení a laskavosti je prvořadým požadavkem polygynie a podmínkou, kterou musí splnit každý, kdo má více než jednu ženu. Tato rovnost záleží především na vnitřním svědomí daného jedince.
4. Toto povolení je výjimkou z běžného stavu, jde o poslední útočiště, poslední pokus vyřešit některé společenské či morální problémy, které zahrnují jisté nevyhnutelné obtíže. Zkrátka je to nouzové opatření či tento význam bychom nikdy neměli ztratit ze zřetele.²⁹

Existuje celá řada důvodů, kvůli nimž polygynii islám povoluje. Jedním z nich je demografický argument, že v některých společnostech je více žen než mužů. Příčinou bývají většinou vleklé nebo ničivé války, které prudce omezí relativní rovnováhu pohlaví ve prospěch žen. Dalším důvodem k polygynii je, když v některých manželstvích není žena schopna mít dítě. Islám nepodporuje ani neschvaluje potlačování touhy po dětech, ale zároveň pro něj rozvod za těchto okolností není ospravedlnitelný, protože za skutečnost, že nemůže mít děti, žena nemůže, není to její vina. Islám dovoluje muži, aby se v takovém případě znovu oženil, a tím uspokojil své přirozené potřeby, a současně živil svou bezdětnou ženu, která ho pravděpodobně potřebuje víc než kdykoli předtím. Jde o další případ, kdy je podle islámu nové manželství nejlepší vhodnou volbou.³⁰ Podobným důvodem pro nové manželství je, když žena nemůže dostát plnění svých manželských povinností.

Právě polygynie je jedno z témat, které je často islámu vytýkáno ze strany nemuslimů. Je zároveň i tématem kritiky mnohých muslimských žen, které děsí představa, že by se jejich manžel oženil s druhou ženou.

²⁹ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/polygamie.htm>>.

³⁰ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/polygamie.htm>>.

Polygynie je téma, které čas od času ovládne arabská média. Konzervativní ulamá³¹ a nábožensky orientovaní publicisté se předhánějí v předkládání argumentů o moudrosti mnohoženství. Nejčastějším obhajobou je sama skutečnost, že Korán polygynii dovoluje. Běžným argumentem také bývá, že polygynie existuje ve všech společnostech a legalizovaná polygynie je lepší než cizoložství rozšířené na Západě, které je nemorální a nelidské.³² Mravný muž by neměl mít tajný vztah. A když už se pro něj stane nový vztah nezbytným, musí jít o legální sňatek a musí tak být učiněno otevřeně, se všemi povinnostmi, jež manželský život vyžaduje.³³ Proti klasickým, či konzervativních postojům stojí nové interpretace, podle nichž je polygynie povolena, avšak není doporučována, nýbrž se jedná jen o opatření ve výjimečných případech a za výjimečných okolností.

V sůře Ženy čteme: „*Bojíte-li se, že nebudete spravedliví k sirotkům... berte si za manželky ženy takové, které jsou vám příjemné, dvě, tři či čtyři; avšak bojíte-li se, že nebudete spravedliví, tedy si vezměte jen jednu nebo ty, jimiž vládnu pravice vaše. A tak se nejlépe vyhnete odchýlení*“ (Korán, 4:3). „V minulosti byl tento verš interpretován jako uzákonění polygynie a nepokrytá výzva k mužské části společnosti, aby si dopřála více manželek, má-li k tomu možnosti. Soudobí reformisté z řad ulamá však vykládají tento verš jako faktický zákaz mnohoženství. Tvrdí, že je vyloučeno, aby muž zajistil všem ženám naprostou rovnost v materiálním a citovém smyslu. Proto navíc často zmiňují jistý hadís, podle něhož Muhammad doporučuje mít jednu ženu, ačkoliv on sám tuto tezi popřel svou vlastní praxí.“³⁴

Přesnější údaje o výskytu polygynie v islámu máme až od 19. století. Z nich vyplývá, že už v 19. století polygynie byla zřídka se vyskytujícím jevem. Přispěly k tomu ekonomické přeměny a s tím související praktická neschopnost většiny mužů vyhovět materiálně několika ženám stejnou měrou. Svým dílem jistě přispěly i změny v interpretaci rodinného práva reformistickými ulamá, neúnavné osvětové kampaně a vzrůstající kulturní a citová vyspělost obyvatelstva. Islámská společnost zvolna upouští od polygynie, ale celkové společensko-morální klima zatím nevytváří prostor pro běžnou předmanželskou a mimomanželskou

³¹ ulamá – islámští náboženští vzdělanci, střeží systém náboženského práva, jímž řídí životy muslimů

³² srov. KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni*, str. 40.

³³ srov. tamtéž, str. 39.

³⁴ KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 195.

promiskuitu. Ochrana a kontrola etických hodnot ve vztahu muže a ženy dosud funguje téměř spolehlivě.³⁵

Rozsah polygynie v islámských společnostech není ani tak významný jako skutečnost, že je to vůbec možné. Mnohoženství se stává raritou, dnes je polygynie jevem pouze v konzervativním prostředí společností na Arabském poloostrově. Všeobecně se dá říci, že polygynie je v moderních islámských společnostech chápána jako nepřijatelná, jako historická anomálie. V některých islámských zemích jako je například Turecko či Tunisko, stejně jako v některých islámských sektách, je dokonce oficiálně zakázána, v jiných zemích zase musí mít zájemce o druhý sňatek svolení islámského soudu, který posuzuje manželovy pohnutky a celkový stav rodiny.³⁶

2.4 Rozvod

Islám nepřijímá ani neuznává manželství, které není funkční nebo účinné. Manželství musí být úspěšné, nebo žádné. Jestliže manželství přestane náležitě fungovat, může být ukončeno rozvodem, který zachovává všechna práva obou manželů. Je tomu tak proto, že nemá smysl udržovat čistě formální a bezcennou smlouvu, je třeba oprostít člověka od pout slibů, které nemohou být čestně dodrženy. Rozvod je však poslední, nouzové východisko a Prorok Muhammad je líčí jako jedno z nejnechutnějších zákonných opatření před zraky Božími. Než se však lidé k tomuto konečnému a zoufalému kroku rozhodnou, musí se manželé pokusit urovnat své spory a vyřešit problémy sami mezi sebou. Jestliže neuspějí, pak musí být vybráni dva smířčí, jeden za manžela a jeden za manželku, kteří mají za úkol dosáhnout smíru mezi nimi a urovnat spory. Jestliže ani to nepomůže, pak je možné přistoupit k rozvodu.³⁷

„Otázka islámského způsobu rozvodu je opředena sítí polopravd. Základní právní norma sice praví, že manžel může zapudit svou ženu trojím vyslovením formulky „zapuzuji tě“,

³⁵ srov. KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 196.

³⁶ srov. tamtéž, str. 197.

³⁷ srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/manzelstvi.htm>>.

ale celá záležitost není zdaleka tak jednoduchá.³⁸ Islám neomezuje právo na rozvod pouze na muže, ale právo na rozvod má i žena. Důvodem může být zlé zacházení s ní a s jejími dětmi ze strany muže, špatné zacházení ze strany členů mužovy rodiny, jestliže muž tomu nechce nebo nemůže zabránit. Důvodem je též delší nezdůvodněná nepřítomnost manžela, stejně jako impotence či nějaká odpuzující choroba manžela. Jednotlivé právní školy se však vždy lišily v názoru na ženiny pohnutky k rozvodu. Na islámu je morálně a lidsky nejvýznamnější, že nenutí žádnou osobu snižovat vlastní důstojnost a degradovat vlastní morálku jen kvůli dosažení rozvodu. Muslim se nemusí "separovat" od svého partnera na několik let, aby dosáhl rozvodu.

Islámské právo nařizuje, aby při rozvodu obě strany s rozvodem souhlasily. Jestliže se muž se chce s manželkou rozvést, avšak partnerka rozvod odmítá, pak musí zasáhnout soud. Chce-li se však rozvést žena, musí každopádně žádat místního soudce, jelikož na „zapuzovací“ formuli právo nemá. Jestliže dojde k rozvodu, muž musí ženě vrátit veškerý hmotný majetek, který si do manželství přinesla a musí jí také vyplatit druhou část výkupného (mahru), které je stanoveno v manželské smlouvě, ačkoli neochota manžela vyplatit ji ženě je v islámských zemích poměrně častá.

„Po rozvodu následuje čekací doba - obvykle jde o tři až dvanáct měsíců, během níž je rozvedená žena plně zabezpečována bývalým manželem. Nemůže se před uplynutím tohoto období provdat za jiného muže. Čekací období je pro oba další možností k odpovědnějšímu zvážení jejich postojů a k definitivnímu rozhodnutí, zda budou žít trvale odděleně. Jestliže se během tohoto období rozhodnou žít opět společně, pak tak mohou učinit. Vlastně jsou k obnovení soužití vybízeni, protože oddělený život jim většinou pomůže vážít si více jeden druhého a mít se rádi. Po uplynutí čekacího období má rozvedená žena právo provdat se za jiného muže. Bývalí manželé už pak k sobě nemají žádné povinnosti. Jestliže se rozvedená žena a její bývalý manžel rozhodnou žít opět společně, bude se jejich nové manželství považovat za úplně nové. Jestliže se jejich vztahy nezlepší, mohou se pak uchýlit opět k rozvodu, pak se opět mohou vzít, jestliže si to přejí. Jestliže však ani třetí manželství neuspěje, pak je možné přistoupit ke konečnému rozvodu.“³⁹

³⁸ KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 198.

³⁹ ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/manzelstvi.htm>>.

Dnes už ve většině zemí není rozvod jednoduchou záležitostí, ačkoliv případy svévolného rozvodu nejsou ani dnes řídké. Například v Tunisku, Alžírsku a v Jemenské lidové demokratické republice⁴⁰ dnes může žena požádat o rozvod dokonce bez udání důvodu. V Egyptě tak může učinit ze tří známých důvodů (dlouhodobé zanedbávání, hrubost, impotence), a navíc v případě, že jí muž brání zařadit do společnosti v souladu se svým postavením, na něž byla zvyklá.⁴¹

„V prakticky každé známé společnosti a náboženství existují způsoby, jak ukončit manželství. Poplatky za rozvod v průmyslovém světě prudce rostou a zákony o rozvodu se současně uvolňují. Rozvod v islámu však zůstává významným morálním aktem. Bůh partnerům nařizuje, aby byli k sobě laskaví a trpěliví, a připomíná jim tuto skutečnost: Jak můžete něco nesnášet u svého partnera, když v něj Bůh vložil tolik dobra a cti? Manželský pár si je jistý Boží pomocí, jestliže to spolu myslí dobře, a zůstává spolu. Jestliže se však musí rozejít, rozvedou se bez pocitů křivdy a nenávisti. Jestliže se partneři rozejdou počestně a na úrovni, Bůh jim zajistí i nadále svou všezahrnující milost. Celé manželské dění se od začátku až do konce soustřeďuje kolem víry v Boha, cele se na ni orientuje. Verše pojednávající o rozvodu nejsou suché právnícké formulky; začínají a končí morálním nabádáním nejvyšší úrovně. Morální závazky obou stran přesahují datum rozvodu. Celá záležitost je vtělena do vysoce morálního systému, takže rozvod se považuje především za morální akt.“⁴²

⁴⁰ Jižní Jemen vyhlásil svou nezávislost s odchodem britských vojsk 30.11. 1967. V roce 1990 byla ustavena Jemenská republika po sjednocení tzv. Severního Jemenu (Jemenská arabská republika) a tzv. Jižního Jemenu (Jemenská lidová demokratická republika).

⁴¹ srov. KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 200.

⁴² srov. ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/manzelstvi.htm>>.

3. ŽENA VE SPOLEČNOSTI

Muslimská žena je velice sledovaným objektem nejen v rámci rodiny, ale i ve společnosti. Podle jejího chování a oblékání společnost hodnotí celou její rodinu, proto její postavení není zrovna snadné. Přesto si muslimské ženy pomalu vydobývají své místo ve veřejném životě, stejně jako donedávna ženy ze Západu. I když se potýkají s negativními tradicemi a setrvačností společenských zvyků, které ženy vážou k domácnosti a k rodině, v politickém a veřejném životě ženy nechybějí.

S postupující globalizací lze očekávat, že se postoj muslimů k ženám změní. Na arabských satelitních televizích se stále častěji vysílají debaty, jichž se často účastní i islámští aktivisté žijící v Evropě a Spojených státech, týkající se ženské otázky jako je volební právo, role ženy ve společnosti či zahalování žen.

3.1 Závoj

Mezi veřejné náboženské projevy, které vyvolávají silné emotivní reakce, lze jistě zařadit také zahalování muslimských žen. Na Západě bývá často toto zahalování chápáno jako symbol útlaku nebo jako vyjádření politicko-náboženského postoje. Důvodů, proč se ženy zahalují, je mnoho, některé se podřizují tlaku okolí, jiné tak činí z osobního přesvědčení.⁴³

Významný český arabista Zdeněk Müller ve svém článku uvádí, že šátek či závoj na ženských hlavách není ovšem výlučně islámským vynálezem. Již před příchodem proroka Muhammada byl šátek užíván a posléze se jím zahalovaly i ženy, které nebyly muslimkami. Závojem si zakrývaly hlavu židovské ženy v Ježíšově době, a dokonce i křesťankám jeho nošení předepsal apoštol Pavel (1. Korintským). V Koránu se o oblékání žen hovoří na několika místech, ale nikde není přesně stanoveno, co má přesně žena nosit, spíše se jedná o to, aby žena na veřejnosti vystupovala cudně, chránila svou počestnost a nepředváděla se.⁴⁴ Obecně lze říci, že je to způsob chování, které od svých vyznavačů vyžadují i jiná

⁴³ KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni*, str. 55-56.

⁴⁴ srov. MÜLLER, Z.: Nesnesitelná lehkost muslimského šátku. *Nový Orient*, 2004, roč. 59, č. 1, str. 8-11.

náboženství. Také v šesti kanonizovaných sbírkách hadíthů je poskytnuto jen velmi málo detailů týkajících se ženského zahalování. Většina hadíthů zmiňujících ženy zakazuje umělé prodlužování vlasů, tetování, nošení šperků mimo domov či vytrhávání obočí.

V Koránu jsou čtyři pasáže, jež jsou citovány v souvislosti se zahalováním žen⁴⁵:

- ☞ „...A řekni věřícím ženám, aby cudně klopile zrak a střežily svá pohlaví a nedávaly na odiv své ozdoby kromě těch, jež jsou viditelné. A necht' spustí závoje své na nadra svá. A necht' ukazují své ozdoby jedině svým manželům nebo otcům nebo tchánům nebo synům nebo synům svých bratří či sester anebo jejich ženám anebo těm, jimž vládne jejich pravice, nebo služebníkům, kteří nemají chťiče, anebo chlapcům, kteří nemají pojem o nahotě žen. A necht' nedupou nohama, aby lidé postřehli ozdoby, které skrývají....“ (Korán 24:30-31)
- ☞ „A není hříchem pro starší ženy, které již nemají naději na sňatek, jestliže odloží své oděvy, aniž ovšem staví na odiv ozdoby své. Však zdrží-li se toho, bude to pro ně vhodnější. A Bůh je slyšící, vševědoucí.“ (Korán 24:60)
- ☞ „Proroku, řekni manželkám svým, dcerám svým i věřícím ženám, aby přitahovaly k sobě své závoje! A toto bude nejvhodnější k tomu, aby byly poznány a nebyly uráženy. A Bůh je odpouštějící, slitovný.“ (Korán 33:59)
- ☞ „...Když žádáte manželky prorokovy o nějaký předmět, žádejte o to přes závěs, to bude čistší pro srdce vaše i srdce jejich. A není vám dovoleno bolestně se dotýkat posla Božího ani se kdy oženit s manželkami jeho po něm; a to je před Bohem hřích nesmírný.“ (Korán 33:53)

V arabštině je několik různých termínů pro označení závoje pocházejících z Koránu a hadíthů. Terminologie se liší i v hranicích jedné země, např. v Jordánsku by pod pojmem *hidžáb* rozuměli šátek na hlavu, ale i dlouhý plášť. Hidžáb také třeba v Alžírsku znamená islámský oděv, aniž by bylo specifikováno, co má být zahaleno. Tentýž bílý splývavý plášť se v Tunisku nazývá *safsári* a v Egyptě *millája*, přičemž je lokální zvyklostí, zda jeho cípy zahalují ženě celý obličej, jeho spodní polovinu nebo zda je vidět jen jedno oko. *Niqáb* zase označuje část oděvu zahalující spodní část obličeje s odhalenýma očima. *Sadl* se pak označuje zakrytí celého obličeje. V Afghánistánu se zase nejčastěji nosí známá bleděmodrá

⁴⁵ KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni*, str. 57.

burka s „mřížkou“ přes obličej.⁴⁶ Všeobecně se však pro pojmenování závoje vžilo arabské slovo – *hidžáb*, které však v Koránu neoznačuje součást oděvu, nýbrž závěs rozdělující prostor stanu.

„Západní odborníci, muslimské feministky i islámští aktivisté se zapojili do debat o zahalování. Muslimské feministky chápou zahalování jako útlak a mužskou nadvládu, ale konzervativně smýšlející muslimové, muži i ženy, vidí v závoji symbol důstojnosti a cti. Zatímco muslimské feministky diskutují o tom, má-li být žena zahalena či nikoli, „islamistické“ diskuse se týkají otázky, které části těla mají být zahaleny. Někteří dávají přednost úplnému zahalení, jiní tvrdí, že zahalení tváře není povinné. Tento rozdílný přístup opět poukazuje na důležitost neislámských kulturních vlivů, jelikož zahalování tváře má někde kořeny dávno před islámem, jinde v dlouhodobé praxi islámské kultury (v zemích Perského zálivu), zatímco v jiných částech islámského světa nebylo obvyklé nikdy.“⁴⁷

Odpůrci zahalování argumentují, že naléhavost učinit z oděvu muslimů zásadní otázku náboženské opravdovosti a pevnosti víry v Koránu zcela chybí, nošení šátku se tedy nemůže pevně opřít o žádný koránský verš. Vyskytuje se i problém, jak se vnímá časovost posvátných textů. Přestože je Korán odrazem konkrétní historické doby, někteří věřící muslimové si to odmítají přiznat, a proto lpí na daných regulích. Jenže některé regule, jako např. nošení šátku, kamenování za cizoložství apod., byly vytvořeny pro kulturu a společnost doby, do níž se islám zrodil. A právě lpění na regulích, které mají spíše charakter pravidel společenského chování, má vliv na to, že duchovní podstata islámu se oslabuje a ztrácí.⁴⁸ Pro tyto odpůrce představuje zahalování praktiku specificky předepsanou pro mediální dobu.

Naproti tomu stojí mnohé ženy, které si zvolily zahalení jako symbol islamizace a přijaly ho jako veřejné vyjádření svých postojů. Zahalení je pro tyto ženy osvobozující. Závoj pro ně znamená svobodu, ne útlak. Zahalení jim umožňuje stát se pozorovatelkami, a ne pozorovanými, je pro ně prostředkem, jak se vyhnout sexuálnímu obtěžování a získat si respekt a také jim usnadňuje plnou účast ve veřejné sféře. Tyto ženy se zahalují proto, aby nebyly hodnoceny pro nějaké materiální hodnoty jako jsou pěkný vzhled nebo tvary těla.

⁴⁶ srov. KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni*, str. 60.

⁴⁷ tamtéž, str. 65.

⁴⁸ srov. MÜLLER, Z.: Nesnesitelná lehkost muslimského šátku. *Nový Orient*, 2004, roč. 59, č. 1, str. 8-11.

Nutí ostatní, aby je soudili podle jejich inteligence, laskavosti, poctivosti a osobnosti. Takto je lidé soudí podle toho, jaké ve skutečnosti jsou.

3.2 Žena a občanská práva

Veřejný život muslimů je v mnoha muslimských zemích řízen islámským právem, tedy souborem tradic a náboženských zvyků, které straní mužům. Právě tyto tradice brání v úplném zrovnoprávnění žen. „Ženská otázka vždy tvořila barometr, podle něhož bylo možno sledovat, jak si stoupenci sekulárního nacionalismu vedou ve svém soupeření s islámskými myšlenkovými proudy.“⁴⁹

Prvním pokusem o emancipaci ženy se staly reformy turecké buržoazní revoluce z dvacátých a třicátých let 20. století. Turecká revoluce pod vedením Mustafy Kemala Atatürka se k ženské otázce postavila v kontextu celkově velmi rázného rozchodu s islámem. Série reforem, jimiž měl být islám vykázán z politického a veřejného života do soukromí občanů, zasáhla celý právní kodex. Nemohla se tedy vyhnout ani postavení ženy.

Mustafa Kemal Atatürk, zakladatel moderního Turecka, si stanovil za jeden z hlavních cílů modernizace zlepšení postavení žen ve společnosti a zajištění jejich rovnocenných občanských práv. Ústava z roku 1924 uznala rovnoprávnost obou pohlaví a o dva roky později nastal ještě zásadnější zlom v postavení ženy prosazením občanského zákoníku. Do té doby se totiž veřejný život řídil islámským právem. Od této chvíle byla ženě přiznána rovnoprávnost v manželství, byla zakázána polygynie, legální byly pouze občanské sňatky, žena se směla rozvést za stejných podmínek jako muž a děti byly svěřovány do její péče. To všechno bylo tehdy v islámských zemích naprostou novinkou. V roce 1934 pak získaly turecké ženy právo volit. To byl revoluční krok nejen v islámských zemích, ale i v evropských, v té době ještě totiž ženy nesměly volit třeba ani ve Švýcarsku nebo ve Francii.⁵⁰ Volební právo bylo to poslední, co ženám chybělo ke zrovnoprávnění, od té chvíle byly plnoprávnými občankami. Reforma volebního práva z roku 1930 umožnila ženám v Turecku nejen volit, ale také být voleny v krajských volbách a od roku 1934 i do hlavních politických orgánů. V následujících volbách v roce 1934 tvořily ženy 4,5 % zvolených

⁴⁹ KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 162.

⁵⁰ Švýcarsko dalo ženám volební právo až v roce 1971 a Francie v roce 1944.

poslanců, ale po roce 1950 počet zvolených žen prudce poklesl. Nízké zastoupení žen v politice je ale zcela běžný i v ostatních zemích světa.⁵¹

„Důsledná a tvrdá buržoazní diktatura spolu s rozvojem hospodářství a následným rozpadem tradičních společenských vazeb a zvyklostí – to byly nakonec faktory, jež způsobily, že v boji s časem islám v Turecku podlehl. Turecko se změnilo v poměrně vyspělý kapitalistický stát, nicméně řešení ženské otázky zůstalo vpůli cesty.“⁵²

Dalším cílevědomým pokusem o emancipaci žen v arabském prostředí se staly reformy v nezávislém Tunisku. Režim prezidenta Habíba Burgiby po roce 1956 nešel cestou většiny ostatních arabských zemí, nesdílel s nimi nadšení pro arabské kulturní dědictví. Tuniská vláda šla vždy cestou opatrných reforem, vždyť k radikálnímu rozchodu s islámem a veřejnému zrušení šarí'ý se dosud neodhodlala ani jedna arabská země. Po vyhlášení nezávislosti vydala vláda několik dekretů a nařízení, například zákaz uzavírání polygamních sňatků, vysoké tresty vězení za ukamenování ženy obviněné z cizoložství nebo volební právo pro ženy, ale ani v Tunisku není proces emancipace uplatňován v plné šíři a s důrazem na zapojení žen do hospodářského a společenského života. Emancipační kampaň v Tunisku měla svůj význam. Dala ženám alespoň teoretickou šanci vymanit se z područí svých často bezcitných otců, bratrů a strýců, vzdělávat se, moderně se oblékat a mít možnost svobodné volby partnera. Přesto svým rozsahem nikdy nedosáhla důslednosti, s jakou řešili ženskou otázku nacionalisté v Turecku.⁵³

Proti emancipačním snahám sekulárních myslitelů a politiků v Turecku a Tunisku stojí názory a politická praxe z pozic islámského reformismu, které souvisí s oživením islámských hodnot ve společenském a politickém životě. Právě toto oživení je způsobeno zklamáním ze západního způsobu života. V Íránu vyvolalo toto zklamání v roce 1979 islámskou revoluci. „Před ní vládl v Íránu šáh, dobrý přítel USA, a jeho země byla velmi prozápadně orientovaná. V Teheránu byly daleko častěji než zahalené ženy vidět fešandy v krátkých sukních s nápadně namalovanými rty. Město bylo plné diskoték, kin, barů a nevěstinců, obchody napěchované západním zbožím a odvážnými evropskými modely.

⁵¹ srov. FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džínny*, str. 150-160.

⁵² KŘÍKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*, str. 165.

⁵³ srov. tamtéž, str. 165-167.

Jenže tento luxus si mohla dopřát jen úzká vrstva těch nejbohatších. Většina obyvatel naopak žila v chudobě a na odiv vystavovaný luxus ji dráždil.⁵⁴

S nástupem vrstvy radikálních duchovních v čele s ajatolláhem Rúholláhem Chomejním byl Írán prohlášen za islámský stát a skutečně přestal napodobovat Západ. Byly stanoveny přísné zákony inspirované tím nejkonzervativnějším výkladem islámu a za jejich porušování hrozily kruté tresty. Změnu režimu odnesly i ženy, protože prakticky ze dne na den musely začít chodit zahalené, a třeba jen vykukující vlasy se trestaly bičováním. Ve vládě nesměla sedět žádná žena. Od konce devadesátých let však nastává mírné uvolnění a navíc začaly být aktivní i samotné ženy, což se projevilo mimo jiné i v tom, že se začaly vzdělávat.

3.3 Pohled společnosti na ženu

„Ženy stále musejí bojovat se spoustou překážek, hlavně s předsudky společnosti. Třeba s tím, že pracující žena je poběhlice, která jen hledá záminku, jak se dostat z domu a seznamovat se s cizími muži. Nebo s tím, že zaměstnaná žena je chuděra, která se provdala za neschopného muže, jenž neživí rodinu, a ona proto musí vypomáhat s rozpočtem.“⁵⁵ Dokonce i manžel může své ženě zakázat chodit do práce, když usoudí, že by vedle ní vypadal jako bačkora. Ovšem neměli bychom podléhat dojmu, že muslimky touží chodit do práce a jejich manželé, pomluvy sousedů a pevné tradice jim v tom brání. Mnoho žen po zaměstnání nijak netouží.

Ženy se musejí neustále ohlížet na to, co o nich říká okolí a jestli je považuje za dost počestné a cudné. Kdyby se o nich začalo říkat, že jsou necudné, nenašly by třeba ženicha a co hůř, uvrhly by svojí rodinu do hanby. Mladé dívky se neustále zmítají ve vnitřním konfliktu. Na jedné straně na ně útočí svobodná pravidla moderního života, na druhé straně však na ně společnost klade národ zachovávat tradice a zůstat nedotčená.

Jedna z mnoha představ, které o islámském světě „my ze Západu“ máme, se týká vztahu společnosti k ženám. Konkrétně jde o to, že v arabské společnosti jsou to prý ženy,

⁵⁴ FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny*, str. 127-128.

⁵⁵ tamtéž, str. 21.

které něco nesmějí, někam nemohou nebo jsou přehlíženy. Je to však právě naopak. V islámských zemích jsou většinou restaurace odděleny na mužskou a rodinou část, do které muž může vstoupit pouze jako doprovod ženy, avšak do mužské části žena může bez problému vstoupit, ale na úkor toho, že se stane objektem zájmu.

ZÁVĚR

Svět muslimských žen je zcela jiný než ten náš. Je to svět striktně oddělený od toho mužského dveřmi, stěnami, závěsy a závoji, obličejovými rouškami a dlouhými neprůhlednými hábity. Je neuvěřitelně silný, nepoddajný a pevný ve svých základech, tradicích a zvycích. Arabská společnost oba světy odedávna oddělovala a podle Koránu tomu dnes ani jinak být nemůže. Žena by se měla stýkat jen s příbuznými muži a muž jen s příbuznými ženami. Je to právě proto, aby se zamezilo případné možnosti flirtování.

Média nám ukazují, jak jsou tam muslimské ženy utiskovány a lidé si začali ve svých myslích spojovat tři slova: „islám“, „ženy“ a „útisk“. Naštěstí to tak není. Ženy v islámu mají podobné postavení jako ženy na Západě, dokonce bych řekla, že v některých ohledech dokonce lepší. Samozřejmě je nutno rozlišovat mezi kulturou a náboženstvím. Islám jako takový je k ženám vstřícný, bohužel ho ale ovlivňuje i kultura té dané oblasti. Nelze také opomenout, že i Korán a hadíthy vykládají pouze lidé a interpretací může být celá řada, od těch, které jsou nakloněny ženám, až po ty výslovně nepřátelské.

Stejně tak jako nemůžeme popsat postavení ženy v křesťanství, nelze popsat postavení ženy v islámu, protože islám, podobně jako křesťanství, není jednotné náboženství. Podstatně se totiž liší postavení „islámské ženy“ v Afghánistánu od ženy v Egyptě, Turecku, Íránu, Sýrii, Pákistánu a samozřejmě i od minorit ve Francii či Německu. Její postavení je také ovlivněno tím, jestli se narodila ve městě nebo na venkově, jestli jsou její rodiče vzdělání nebo negramotní a jestli je její rodina moderní či spíše tradiční.

Seznam literatury:

AL-SBENATY, A.: *Manželstvo v islame*. Bratislava: ALJA, 1998. ISBN 80-968048-3-9.

FROUZOVÁ, M.: *Závoj a džíny, ženy v islámském světě*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-776-6.

HAERI, F.: *Základy islámu*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-212-1.

MÜLLER, Z.: *Islám, historie a současnost*. Praha: Svoboda, 1997. ISBN 80-205-0534-2.

KLÍMOVÁ-PUMEROVÁ, K.: *Mužům vstup zakázán*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-995-X.

Korán, překlad I. Hrbek. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0246-4.

KOUŘILOVÁ, I., MACHÁČEK, Š., MENDEL, M.: *Cesta k prameni, Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne*. Praha: Akademie věd České republiky, 2003. ISBN 80-85425-53X.

KROPÁČEK, L.: *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad, 1993. ISBN 80-7021-613-1.

KŘIKAVOVÁ, A., MENDEL, M., MÜLLER, Z.: *Islám, ideál a skutečnost*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-012-8.

ZÁBRODSKÁ, E.: *Žila jsem v zemi Alláhově*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178952-6.

Odborné články:

MÜLLER, Z.: Nesnesitelná lehkost muslimského šátku. *Nový Orient*, 2004, roč. 59, č. 1, str. 8-11.

PIRICKÝ, G.: Podoby islámu v Turecku. *Nový Orient*, 2004, roč. 59, č. 4, str. 5-6.

Internetové odkazy:

ABDALATI, H. *Zaostřeno na islám*. [online]. Praha: Islámská nadace v Praze, nedatováno [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/obsah.htm>>.

KUČERA, D. Mezi muslimy III. - Postavení ženy. *eCesty* [online]. 2006, [cit. 2006-15-04]. Dostupné na WWW: <http://www.ecesty.cz/etnosvet/bezhranic/mm_zena.htm>. ISSN 1213-3795.

ABSTRAKT

ČÁBELOVÁ, D. Postavení ženy v islámu. České Budějovice 2006. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra filosofie a religionistiky. Vedoucí práce Mgr. M. Klapetek.

Postavení ženy v islámu je jedno z nejkontroverznějších témat naší doby, a to nejen mezi muslimskými ženami a ženami vůbec, ale i mezi představiteli islámských hnutí. Právě tímto se zabývá tato práce.

V první části je představen postoj prvních muslimů k ženám. Druhá část je zaměřena na postavení ženy v rámci rodiny, jsou zde uvedena její práva a povinnosti vůči muži a rodině, spolu s problematikou rozvodu a polygynie. Poslední část se zabývá ženou ve společnosti. V této části jsou představeny různé postoje k problematice zahalování žen. Dále je zde na příkladech Turecka, Tuniska a Íránu uveden vývoj občanských práv muslimských žen.

Abstract

Women's position in islamic society

This paper is concerned with the position of women in the Islam. It is one from the most controversial topics of our present age. We pay attention not only to understanding of women's role by Muslim and other women, but we also point out wider context of Muslim movements and some of its exponents.

In the first part of our paper we go to history for to introduce the first Muslim approach to women. Second part is focused on Muslim women's stature within the frame of a family. Here we discuss women's rights and duties towards husbands and relatives. A special question we pay attention for, is the issue of the divorce and the polygyny. In the last part of our paper we try to illustrate relationship between Muslim women and society. We describe the various positions in the question of clothes covering of women's bodies. Finally we mention the development of Muslim women's rights in the case of Turkey, Tunisia and Iran.